

יחיעם הייתה ספינת עץ דו תרנית מצוידת במנוע דיזל מתוצרת אנסלדו. דחי הספינה היה 650 טון ומהירותה 8.5 קשר. שמה הקודם היה Esmerelda ושם הצופן במהלך הכנותיה היה 'המושיע'. הספינה נרכשה בוונציה ולאחר רכישתה החלה הכנתה לקליטת מעפילים, הכנות כללו בניית קונסטרוקציה כבסיס ל-850 דרגשי עץ, בניית מטבח ומרפאה במגורי הירכתיים ובניית 6 תאי שירותים על סיפון החרטום. בנוסף צוידה הספינה בשתי סירות גומי קטנות ושתי סירות עץ.¹ לקראת הפלגתה הוטעו בספינה 16 טון דלק, 22 טון מים ומזון ל-14 יום. בהמשך, כשהתארכה ההפלגה, קיבלה הספינה מנה שנייה של מזון ודלק.² למפקד ההפלגה התמנה אלי זהר (שהיה גם 'גדעוני' בהכשרתו) והמלווים ששובצו להפלגה היו חיים סנש ועמנואל קצב. כ'גדעוני' להפלגה התמנתה חנה סרני (ביתם של עדה ואנצו סרני), עוד הצטרף להפלגה מכונאי מתנדב אמריקאי. הצוות השכיר כלל רב חובל, מכונאי ראשי, רב מלחים ושני מלחים פשוטים כולם איטלקים.³ ב-24 בפברואר, עם סיום ההכנות הפליגה האנייה דרומה אל חוף פורמייה שם תוכנן המפגש עם המעפילים. הספינה הגיעה לפורמייה ב-25 בפברואר אלא שאז נשבר מייסב הלחץ.⁴ הספינה נגררה על ידי ספינת דיג צפונה לנמל Santo Stefano שמצפון לצי'ביטבוקיה ושם טופל המנוע. ב-7 במרס יצאה האנייה שוב אל חוף פורמייה, משם תוכננה לקחת מעפילים ארצה, בדרך התעכבה לתדלוק נוסף ולהחלפת מים ובאחד התמרונים התנגשה בחומת מבצר עתיק שחלש על הנמל. הספינה הגיעה לחוף ההעמסה בפורמייה ב-10 במרס אך בשלב זה קיבלה עדה סרני שיחת טלפון משאול אביגור בצרפת המורה אותה להפנותה צפונה ולחבור עם האנייה 'תמר' (נחשון-הקסטל) שיצאה מצרפת. מנועה של 'תמר' התקלקל ועל סיפונה היו 530 מעפילים. המושיע נדרשה להגיע לנקודת מפגש שנקבעה ליד האי מונטה כריסטו ולקבל את מעפילי 'תמר' לסיפונה. לפיכך עלו לסיפונה של 'המושיע' בחוף פורמייה 236 מעפילים בלבד ולאחר מכן הרימה עוגן והפליגה צפונה לכיוון מונטה כריסטו.

¹ אמ"ה דו"ח המפקד 2.5.1948

² שם, שם.

³ אמ"ה מאת 'המושיע' אל ארנון 27.3.48

⁴ הספינה סבלה לאורך כל הדרך מתקלות בגל המדחף וקשה לקבוע אם הדבר נבע ממיסבים פגומים או חוסר קוויות (Line)

הספינות נפגשו ליד האי מונטה כריסטו ב-12 במרס, הים היה שקט הספינות נצמדו זו לזו והעברת המעפילים הסתיימה תוך שלוש שעות.⁵ 'תמר' נגררה לנמל בסטיה שבקורסיקה לצורך תיקונים ו'המושיע' פנתה דרומה לכיוון מצר המסינה כשעל סיפונה 786 מעפילים בסך הכל.⁶ הרכב הקבוצות לא היה הומוגני ובמהלך ההתארגנות וגם בהפלגה עצמה התעוררו בעיות וסכסוכים בין הקבוצות השונות.⁷

ב-13 במרס כשהייתה הספינה מערבית לצ'יביטבוקיה החמיר מצב הים, רב החובל חיפש נתיב מוגן בין האיים אך טעה בניווט והעלה את הספינה על שרטון. לאחר מאמצים גדולים נחלצה הספינה בכוחות עצמה והמשיכה באיטיות בנתיב רצוף תקלות ובעיות ניווט. לבסוף ב-17 במרס הצליחה עדה סרני בזכות קשריה לקבל סיוע מהצי האיטלקי וממשרד החוץ במסווה של מעצר - האנייה נגררה על ידי גוררת של הצי דרומה אל נמל רג'יו שבמצר המסינה שם נעצרה וגם תוקנה.⁸

ב-22 במרץ התפרסם בעיתונות המקומית מאמר על ספינה המסתורית שנעצרה וזהותה נחשפה.⁹ באותו לילה הובאו לספינה מזון ודלק והיא "גורשה" מהמים הריבוניים של איטליה. **להפלגה הצטרף כלי נוסף.**¹⁰ הספינה הפליגה מזרחה, וליד האי ספינצה נפגשה עם כלי שייט שנשלח עי ידי המוסד והעבירה אליו את תעודות הימאים וספרי האנייה. כשעברה הספינה מצפון לכרתים הופיעה שוב תקלת המנוע. רב החובל נאלץ להטיל עוגן במפרץ מיראבלו שבמזרח בכרתים. משמר החופים היווני הבחין באנייה העוגנת וביקש לעצרה עקב חשד שמדובר בהברחתם של קומוניסטים. המפקד החליט להרים עוגן ולהסתלק, השוטרים פתחו באש מנשק קל אך האנייה הצליחה לחמוק והמשיכה בדרכה ארצה.

ב-27 במרס, מרחק שני ימי הפלגה מהארץ, קיבלה האנייה את שמה 'יחיעם'.¹¹ באותו יום יצאה מנהרייה לכיוון יחיעם הנצורה ששירה ובה תגבורת ואספקה, הששירה הותקפה מן המארב, 47 לוחמים נהרגו. בארגון ה'הגנה' הוחלט לקרוא לאנייה על שם האירוע כחלק מהמדיניות הכללית לשילוב תודעתי של הפלגות ההעפלה במפעל הציוני.

---

⁵ אמ"ה – דוח המפקד

⁶ עדה ספינות עמ 176

⁷ אמ"ה דוח המפקד

⁸ עדה ספינות 177

⁹ דו"ח המפקד

¹⁰ דוח המפקד - לברר במי מדובר

¹¹ אמ"ה מארנון למושיע (צילום המברק באתר)

ספינה התגלתה על ידי סיור אווירי ב-28 במרס בשעה 11:30 במרחק 63 מייל מראש הכרמל. בשעה 14:00 הגיעה בעקבות דיווח המטוס המשחתת HMS Verulam. מפקד המשחתת הבחין באנייה קטנה המניפה דגל איטלקי, על דפנותיה נראה השם Pepino Savona צבוע בצבע טרי. מהמשחתת פנו באיטלקית אל האנייה ושאלו ליעדה, מהאנייה ענו כי הם מפליגים מגנואה לתל אביב ומטענה חביות ריקות ופנינים. תחילה היו הסיפונים ריקים מאדם אך אט אט נראו אנשים מציצים מחרכי הסיפון, אנשים אחרים עלו לתאי השירותים שהיו מותקנים על הסיפון, זהותה של האנייה נחשפה.¹² מהאנייה ביקשו מהמשחתת להתקרב כדי לדבר ברמקול ואז התנגשו האניות התנגשות קלה, מהמשחתת נראה כי האנייה פנתה בכוונה כדי להתנגש ומאניית המעפילים נראה כי המשחתת היא שפנתה לכיוון האנייה. באותה שעה כבר החל הים לסעור וגלים גבוהים נעו ממערב מזרחה בכיוון בו נעו הספינות והקטינו בכך את השפעתם של לוחות ההגה על כיוון ההפלגה, יתכן וזו הייתה הסיבה לאותה התנגשות.

לפני רדת החשיכה הצטרפו לליווי המשחתות HMS Venus ו-HMS Virago האנייה נצטוותה לפנות ולהפליג לכיוון חיפה. הים המשיך לעלות ולמפקדי המשחתות נראה כי האנייה עושה מאמץ להיעצר ולהיגרר עוד טרם כניסתה למים הריבוניים.¹³ באנייה אכן הודמם המנוע וגם לחץ האוויר המשמש להנעתו מחדש נפרק כך שלא ניתן היה להניעו עוד. מהאנייה ביקשו להיגרר לחיפה אך הבריטים היו זהירים, הם ביקשו שהאנייה תבקש זאת בכתב וגם תאות SOS שכן הספינה הייתה במים בין לאומיים. במהלך חילופי הדברים הצליחו המכונאים להפעיל את מדחס האנייה לייצר לחץ אוויר ולהניע את המנוע והאנייה המשיכה בתנועתה. מפקדי המשחתות התרשמו כי באנייה לא הייתה כל הקפדה על אטימות ולמרות תנודות הגלגול שהלכו והחריפו לא נאטמו פתחים ולא נסגרו מחבטים כפי שמחייבים כללי הימאות הטובה. ב-29 במרס בשעה 03:39 כשנכנסה האנייה לתחום המים הריבוניים ניתנה פקודת ההשתלטות והמשחתות התקרבו לאנייה.

יחיעם החלה לתמרן בפראות, ההנחיות למלווים היו שלא להתנגד למעצר בלב ים ובכל זאת ניסתה האנייה להקשות על המשחתות. מכשירי הקשר נזרקו גם באירוע זה לים, המנוע חובל והמלווים והצוות נטמעו בין המעפילים. מפקדי המשחתות המתורגלים סגרו על האנייה בו זמנית משני הצדדים ותוך דקות ספורות הצליחו להעביר את שני הצוותים, לא הייתה התנגדות על הסיפונים ומפקדי המשחתות ייחסו זאת לטיטולים הקשים ולמחלת הים שאחזה ברוב המעפילים.

---

¹² ניניאן – פטרול, עמ' 162.
¹³ שם, עמ' 163.

המשחתת HMS Venus העבירה לחרטום האנייה חבל גרירה וגררה אותה אל פתח הנמל בתנאי ים לא פשוטים כלל. בפתח הנמל הועברה הספינה לטיפול של גוררת שהצמידה אותה לדופן הסיירת HMS Mauritius.

על סיפון הסיירת עברו המעפילים תהליך של בדיקה ביטחונית וחיטוי וממנה עברו ישירות לאניית הגירוש 'אמפייר רייוול', התהליך הסתיים עוד באותו בוקר ובשעה 10:30 יצאה אניית הגירוש לדרך. האנייה הגיעה לנמל פמגוסטה ביום המחרת והמעפילים הועלו על משאיות והוסעו למחנה קראולוס. בכל התהליך, החל מרגע ההשתלטות ועד ההגעה למחנה בקראולוס לא גילו המעפילים כל התנגדות.

